



KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue Özel Sayı 1 (Ekim/October 2023), s. 918-931.

Geliş Tarihi-Received: 08.09.2023

Kabul Tarihi-Accepted: 07.10.2023

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1357030

Öğretmen Adaylarının İlkokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Kök Değerlerin Etkililiğine İlişkin Algıları: Eksikler ve Yeterlilikler Bağlamında Bir Değerlendirme*

Prospective Teachers' Perceptions on the Effectiveness of Core Values in Turkish Textbooks: An Evaluation in The Context of Deficiencies and Competences

Güliz ŞAHİN**

Ahmet Melih GÜNEŞ***

Öz

Eğitim öğretim sürecine başlayan bireylerin değerler bilgisinin kazanımında okul önemli bir rol oynamaktadır. Bu sebeple bireyin toplumsal değerler arasında yer alan adalet, dürüstlük, sabır, öz denetim, sevgi, saygı, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik gibi kök değerlerin bilgisinin kazanımında okulun ve dolayısıyla derslerde kullanılan materyallerden biri olan ders kitaplarının önemi büyüktür. Ders kitaplarında yer alan yazınsal metinlerin ele alınış biçiminde, kök değerlerin kazanımına ilişkin kurgunun düzenlenmesine gereksinim duyulmaktadır. Ders kitaplarında yer alan metinlerin değerler bilgisi edinimi açısından incelenmesi ile ilgili çalışmalara alan yazınlarında rastlanmaktadır. Bu araştırmada ise ilkökul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin, öğrencilere kazandırılması düşünülen kök değerler bilgisi açısından etkili olup olmama durumu, sınıf öğretmeni adaylarının bakış açısıyla incelenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla araştırmanın amacı sınıf öğretmeni adaylarının Türkçe ders kitaplarında yer alan kök değerlerin etkililiğine ilişkin algılarını belirlemektir. Araştırmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu amaçsal örnekleme yöntemlerinden tipik durum örnekleme ve ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilen 67 öğretmen adayı oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiş, yüzde ve frekansla ifade edilmiştir. Araştırmada Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin kök değerlerin kazandırılması sürecinde etkili olduğu düşüncesini paylaşan öğretmen adayları metinlerin en çok "ele alınan konu" ile ilişkilendirildiğini belirtmişlerdir. Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin kök değerlerin kazandırılması sürecinde etkili olmadığı düşüncesini paylaşan öğretmen adayları ise en çok değerler bilgisinin yüzeysel olarak ele alındığını, metinlerin çocuk yaş ve düzeyine uygun

* Bu çalışma Uluslararası Necatibey Eğitim ve Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi'nde sunulan "Sınıf Eğitimi Anabilim Dalında Öğrenim Gören Öğretmen Adaylarının Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Kök Değerlerin Etkililiğine İlişkin Algıları" adlı sözlü bildirisinin genişletilmiş halidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi, e-posta: guliz@balikesir.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4487-5258.

*** Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi, e-posta: melih.gunes@balikesir.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7484-5685.

olmadığını, biçimsel özelliklerinin uygun olmadığını, değerlerin çeşitli etkinliklerle desteklenmediğini ve değerler bilgisi öğretiminin öğretmenler tarafından yeterli düzeyde desteklenmediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada ayrıca öğretmen adaylarının ders öncesi ve sonrasında on kök değerın kazanımına ilişkin önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkçe ders kitabı, sınıf öğretmeni adayı, değerler eğitimi, kök değer.

Abstract

School plays an important role in acquiring the social skills of those who begin to learn. For this reason, school and thus textbooks, which are one of the materials used in teaching, are of great importance in the acquisition of basic values such as justice, honesty, patience, self-control, love, respect, responsibility, patriotism, and benevolence, which are among the social values of individuals. In the treatment of literary texts in textbooks, it is necessary to organize the fiction related to the acquisition of basic values. There are studies in the literature that analyze the texts in textbooks from the point of view of value education. In this study, an attempt has been made to examine whether the texts in Turkish primary school textbooks are effective in terms of the basic values that are supposed to be acquired by students from the perspective of future classroom teachers. Therefore, the aim of the research is to determine the perceptions of pre-service primary school teachers about the effectiveness of the core values in Turkish textbooks. A qualitative research design was used in the study. The study group of the research consisted of 67 pre-service teachers who were selected through typical case and criterion sampling methods from purposive sampling methods. A semi-structured interview form developed by the researchers was used as a data collection tool. The data obtained were analyzed using the content analysis method and expressed in percentages and frequencies. In the study, the pre-service teachers who shared the opinion that the texts in Turkish textbooks were effective in the process of acquiring basic values stated that the texts were mostly related to the "subject matter". On the other hand, the pre-service teachers who shared the opinion that the texts in Turkish textbooks are not effective in the process of acquiring core values concluded that the values are mostly dealt with superficially, the texts are not suitable for the children's age, and level, the formal features are not suitable, the values are not supported by various activities, and the teaching of values is not adequately supported by the teachers. The study also presented the pre-service teachers' suggestions regarding the acquisition of basic values before and after the lesson.

Keywords: Turkish textbook, Pre-service elementary teacher, values education, core value.

Giriş

"İnsan, fiziksel olduğu kadar ahlak sahibi, sosyal ve akıllı bir canlıdır."

Dewey

İnsanların toplum içinde nasıl yaşayabileceği ve var olabileceği konusu oldukça karmaşık ve çok yönlü bir konudur. Bu nedenle farklı toplumlar ve kültürler arasında büyük farklılıklar olabilmektedir. İnsanlar, toplum içinde karmaşık ve çeşitli ilişkiler ağı içinde yaşar ve varlıklarını sürdürürler. Toplum içindeki yaşam; kültür, değerler, normlar, iletişim ve iş birliği gibi unsurlarla şekillenir. Toplumlar genellikle çeşitli kültürel, etnik, dinî ve sosyo-ekonomik grupları içinde barındırır. Bu da hoşgörü, farklılıklara saygı ve çeşitliliği zenginlik olarak kabul etmek anlamına gelir. Kişiler arasındaki iletişim, fikirlerin paylaşılması, bilgi akışı ve ilişkilerin güçlendirilmesi, bir toplumun sağlıklı işleyişi ve hedeflere ulaşılması için gereklidir. Toplumların sahip olduğu kültür, o toplumun yaşam biçimini, sanatını, tarihini, geleneklerini ve değerlerini yansıtır. İnsanlar, bu kültürel öğeleri paylaşarak kimliklerini tanımlar ve toplumun birer parçası olduklarını duyumsarlar.

Toplumda her birey, belirli roller üstlenir. Bu roller ailede, işyerinde, okulda veya diğer sosyal bağlamlarda farklılık gösterebilir. Bireylerin sosyal aktör olarak üstlendikleri bu roller, toplumun düzenini sağlamak ve işlevselliğini etkin kılmak için önemlidir. Aynı zamanda bir arada yaşanan toplumun düzenini sağlamak için yasalar, kurallar ve düzenlemeler gereklidir. Bu kurallar, bireylerin haklarını korurken diğerlerinin haklarına

da saygı göstermelerini ve uyumlu bir yaşam sürmelerini sağlar. Eğitim ise bu noktada bireylerin bilgi ve becerilerini geliştirerek topluma katkıda bulunmalarını sağlayan en önemli faktördür. Çünkü eğitim hem bireysel hem de toplumsal düzeyde gelişmeyi teşvik eder.

Latince “kıymetli olmak”, “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valere” kökünden türetilmiş olan değer kavramının ilk kez Znaniecki tarafından sosyal bilimler alanında kullanıldığı ifade edilmektedir (Bilgin, 1995, s. 83). Doğanay (2012, s. 228), değer kavramını “insan yaşamını etkileyen ve önem verilen düşünceler” olarak tanımlar. Bireyin karakter gelişimi, etik değerleri ve toplumsal sorumlulukları anlaması ve içselleştirmesi değerler eğitimi ile gerçekleşir. Bu konuda yapılan çalışmalar genellikle eğitim, psikoloji, felsefe ve sosyoloji gibi alanlarda disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmaktadır (Yalar ve Yanpar Yelken, 2011). Bu yaklaşımlar kimi zaman karakter eğitimi, etik, ahlak eğitimi gibi farklı perspektiflerde olabildiği gibi kimi zaman da değerlerin toplumsal yaşamda nasıl rol oynadığı, toplumsal normlara ve kültürel dinamiklere ne düzeyde etki ettiğine ilişkin de olabilir.

Değer, bireyler veya toplumlar için önemli kabul edilen, arzulanan veya saygı gösterilen kavramlar veya özelliklerdir. İnsanların inançlarını, davranışlarını ve tercihlerini yönlendiren temel prensiplerdir. Bir değer, kişinin veya topluluğun sahip olduğu ve onları tanımlayan özelliklerden biri olarak da algılanabilmektedir. Etik, ahlak, kültür, din, sosyal normlar ve bireysel deneyimler gibi birçok faktörden etkilenmekte, bireylerin seçimlerini ve davranışlarını yönlendirirken aynı zamanda toplum içinde birlik ve uyum sağlamada da önemli rol oynamaktadır. Topluluk halinde yaşama tarzını benimseyen insanların uyması gereken ve çoğunluk tarafından kabul gördüğüne inanılan kimi toplumsal, ahlaki ve kültürel kuralları vardır. Bu kuralların büyük bir kısmının temeli, içinde yaşadığımız toplumsal değerlerden oluşmaktadır. Topal (2019) toplumlar tarafından kabul görmüş evrensel değerlerin, bireyleri toplumların örnek alacağı ideal insan tipine ulaştırmayı hedefleyen kavramlar olduğunu söyler ve bu değerlerin de adalet, doğruluk, liderlik, ahlak, sorumluluk ve yardımseverlik gibi kavramlar olduğunu altını çizer. Dönmez ve Yazıcı (2008) ise değerler eğitiminin sistematik ve planlı gerçekleşmesi gerektiğini, çünkü değerlerin genel anlamda kalıcı bir özelliğe sahip olduğunu ve dolayısıyla bireye kazandırıldıktan sonra değiştirilmesinin oldukça güç olduğunu vurgular.

Hızla değişen dünya düzeni içinde birey, kendi yaşam amacını belirlemek ister. Bu değişen dünya düzeninde bireyin etkileşimde bulunduğu sosyal ve kültürel bir çevre vardır. Dolayısıyla her toplum tarafından kabul edilen evrensel değerlere uyum sağlama süreci, eğitim yaşantısının temellerinin atıldığı ilkökul dönemde kazanılmaktadır. Yapılan araştırmalar; evrensel olarak kabul edilen değerlerin öğrencideki muhakeme yeteneğini geliştirdiğini, öğrencilerin sorumluluk gibi evrensel değerler ile muhakeme becerisine sahip oldukları zaman akademik başarılarının da olumlu yönde etkileneceğini ve değer kazanma düzeyleri ile akademik başarıları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu sonucunu göstermektedir (akt. İşcan, 2007).

Eğitimin nihai hedeflerinden biri, öğretim sürecine devam eden öğrencilerin sorumluluklarının bilincinde bir vatandaş olabilmelerine destek olmaktır. Dolayısıyla yetişmekte olan bireyin kendi kültür bilincine sahip olması, yaşamını bu değer ve inanç sistemini temel alarak kurgulaması kişinin evrensel değerlere ulaşabilmesinin de bir ölçütüdür. Bu doğrultuda değerler öğretiminin direkt uygulayıcısı olan öğretmenler ve öğretmen adaylarının bu bilince sahip olması gerektiği göz ardı edilmemelidir (Aydın ve Sulak, 2015). Söz konusu değerler, eğitim sistemi içerisinde “kök değerler” olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla bireyin yetiştirildiği aile yapısında edindiği değer ve inanç

sistemi, örgün eğitim kurumlarında yapılandırılarak devam etmektedir. Eğitim öğretim sürecinin paydaşı olan öğretmenlerin ele alınan kök değerleri özümsemesi ve benimsiyor olması, eğitim sürecinin hedeflerine ulaşmasında büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle de söz konusu temel değerleri özümsemiş insanların yetiştirilmesi görevini üstlenen eğitim sistemi, bu değerleri öğretim programlarını kapsayacak şekilde eğitim programlarına yaymaktadır (Eken ve Öksüz, 2019).

Millî Eğitim Bakanlığı (2018) “kök değer” ifadesini kullanarak yenilenen öğretim programlarında farklı disiplinlerle ilişkili on kök değer belirlemiştir. Bu kök değerler millî, manevi ve evrensel olduğu ifade edilen; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleridir. Yenilenen müfredatlarda yer alan değerler ve değerlere ilişkin bazı tutum ve davranışları gösteren bir çizelge Tablo 1’de sunulmuştur (MEB, 2017, s. 22).

Tablo 1. Yenilenen müfredatlarda değerler ve değerlere ilişkin tutum ve davranışlar (MEB, 2017, s. 22)

| Değerler | Değerlere ilişkin bazı tutum ve davranışlar |
|----------------|--|
| adalet | adil olma, eşit davranma, paylaşma... |
| dostluk | diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma... |
| dürüstlük | açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, düzgün ve istikrarlı olma, güvenilir olma, sözünde durma... |
| öz denetim | davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme... |
| sabır | azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme, dirençli ve dayanıklı olma, sebatkâr olma... |
| saygı | alçak gönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme; muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme... |
| sevgi | uygun şekilde sevgisini ifade etme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, aile birliğine önem verme, diğerkâm olma, vefalı olma... |
| sorumluluk | kendisine, çevresine, ailesine, vatanına karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonucunu üstlenme... |
| vatanseverlik | çalışkan ve üretken olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme, katılımcı olma... |
| yardımseverlik | cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma, dayanışma içinde bulunma, destek sunma... |

Tablo 1’de yer alan ve öğrencilerin temel eğitim basamağında edinmesi gerektiği düşünülen on kök değer, ders kitapları aracılığıyla öğrencilerle buluşturulmaktadır. Çünkü; ders kitapları bütün öğrenciler için kolay ulaşılabilir ve kullanılan dil ortak bir dildir. Bunun yanı sıra ders kitapları eğitim programında yer alan hedef, içerik, öğrenme-

öğretme süreci ile ölçme değerlendirme boyutlarına uygun olarak hazırlanmış, öğrenme amaçlı kullanılan basılı bir öğretim materyalidir. İyi hazırlanmış bir ders kitabı, hem öğretmen ve öğrencilere katkı sağlamakta hem de eğitim ve öğrenme etkinliklerine rehberlik etmektedir. Yapılan araştırmalar ders kitaplarının; bilgilerin öğrencilere iletilmesinde en iyi kaynak ve birincil materyal olduğunu (Gökkaya, 2003, s. 11), geleneksel ve modern araç gereçlerin yanı sıra sınıf içindeki yerinin önceliğini ve öğretmenlerin birçok etkinliği kitapla başlatıp kitapla sürdürdüğünü (Ceyhan ve Yiğit, 2004, s. 18) belirtmektedir. Özellikle Türkçe derslerinde kullanılan ders kitaplarının temel dil becerilerinin kazandırılmasında önemli bir göreve sahip olduğu ve bütün dil becerilerinin bu metinlerden hareketle hazırlanan etkinlikler yoluyla kazandırılmaya çalışıldığı (Çeçen ve Çiftçi, 2007, s. 39), ana dili öğretiminde temel materyal olan metinlerin değerler aktarımında da büyük bir öneme sahip olduğu (Özbay ve Karakuş Tayşi, 2011), öğrencilerde değer ediniminin kazandırılması için yapılması planlanan etkinliklere rehberlik ettiği (Kaygana, Yapıcı ve Aytan, 2013), metinlerde yer alan evrensel değerlerin aktarımı ile öğrencilerin iyi-kötü ayrımı ile doğru davranış ve düşünüş geliştirmeyi öğrenmenin sağlandığı (Çelikpazu ve Aktaş, 2011) da ifade edilmektedir. Aynı zamanda bazı kaynaklarda Japonların ders kitaplarını bir toprak parçası kadar değerli gördükleri, yıllar öncesinde Japon öğretmenlerin okulda ders sırasında deprem olduğunda kurtarılması gereken öncelikler arasında kitapları belirtmiş oldukları bilgisine de alan yazınında rastlanmaktadır (Demirel ve Kıroğlu, 2005, s. 3).

Türkçe Öğretim Programı (2019, s. 6) incelendiğinde değerler, “öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamı” olarak ifade edilmekte, eğitim sistemimizin temel amacının “değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmek” olduğu vurgulanmakta ve “...değerlerimiz ve yetkinliklerin bilgi, beceri ve davranışlar arasındaki bütünlüğü kuran bağlantı ve ufuk işlevi gördüğü”ne dikkat çekilmektedir. Bu değerlerin, öğrenme-öğretme sürecinde hem kendi başına hem de ilişkili olduğu alt değerlerle ve diğer kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacağı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla öğrenme-öğretme sürecinde ele alınacak değerleri metinler aracılığıyla öğrencilerle buluşturacak öğretmen adaylarının, bu kök değerlere ilişkin görüşlerinin belirlenmesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada, öğretmen adaylarının ilkökul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin öğrencilere kazandırılması düşünülen kök değerler açısından etkili olup olmadığına ilişkin görüşleri nitel yaklaşımla betimlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması, bir duruma ilişkin etkenlerin bütüncül bir yaklaşımla araştırılmasını kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Çalışma Grubu

Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının seçiminde amaçsal örnekleme yöntemlerinden tipik durum örnekleme ve ölçüt örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim öğretim yılında Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda öğrenim gören, Türkçe Öğretimi ve Öğretmenlik Uygulaması 1 dersini almış 67 sınıf öğretmeni adayı oluşturmuştur.

Veri Toplama Süreci

Öğretmen adaylarının ilkökul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin öğrencilere kazandırılması düşünülen kök değerler açısından etkili olup olmadığını belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada araştırmacılar tarafından ilgili literatür taranarak geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Geçerliliği sağlamak için geliştirilen görüşme formu iki alan uzmanının görüşüne sunulmuş, önerileri doğrultusunda uygulama için son şeklini almıştır. Öğretmen adaylarıyla belirlenen ortak bir zaman diliminde toplantı düzenlenmiş ve araştırma süreci hakkında gerekli bilgilendirme yapılmıştır. Bu süreçte her sınıf düzeyine ait birer ilkökul Türkçe ders kitabı kendilerine verilmiş, ders kitaplarında yer alan hikâye edici, bilgilendirici ve şiir türündeki metinlerin on kök değer açısından incelenmesinin yapılacağı bilgisi paylaşılmıştır. Bu inceleme için kendilerine iki haftalık bir zaman dilimi verilmiş, bir sonraki görüşme için randevu gün ve saati tanımlanmıştır. Görüşmeler öğretmen adaylarının derslerini aksatmayacak bir zaman diliminde gerçekleştirilmiştir. Öğretmen adaylarının görüşme formunu cevaplamaları 10-15 dakika arasında sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen veriler nitel araştırma desenlerinden içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Verilerin analizi için açık uçlu sorulara verilen yanıtlar araştırmacılar tarafından bireysel okuma yapılarak kodlanmış, kategoriler ve ana tema belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma verilerinde öğretmen adaylarının ifadelerinden yapılan alıntılar ÖA1, ÖA2, ...ÖA60 biçiminde isimlendirilmiştir. Çalışma grubuna yöneltilen yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilirken araştırmanın inandırıcılığının artırılması amacıyla öncelikle ilgili alan yazını taranmış ve konu ile ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Ardından verilerin analizi ve yorumlanması aşamasında «araştırmacı çeşitlemesi» ilkesi temel alınarak araştırmanın inandırıcılığı arttırılmaya çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarından elde edilen veriler ve ulaşılan kodlar karşılaştırılarak yorumlanmış ve kavramsallaştırılmıştır. Yüzde ve frekans olarak tablolastırılmıştır. Araştırmanın problemine ve amacına bağlı kalınarak tekrarlı ve gereksiz kodlamalar çıkarılmış, gerekli görülen kısımlarda yeni kodlamalar eklenmiştir. Kodlayıcılar arası uyum yüzdesi Miles ve Huberman'ın (1994) "Güvenirlilik = Görüş birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100" formülü kullanılarak hesaplanmış, kodlayıcılar arası görüş birliği uyum yüzdesi .93 olarak belirlenmiştir.

Etik Kurallara Uygunluk

"Öğretmen Adaylarının Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Kök Değerlerin Etkililiğine İlişkin Algıları: Eksikler ve Yeterlilikler Bağlamında Bir Değerlendirme" başlıklı çalışma için "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi"nde yer alan bütün kurallara uyulmuş ve "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirisi gerçekleştirilmemiştir. İlgili araştırma için Balıkesir Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Komisyonu'nun 05/01/2021 tarihli ve 52899066/302.08.01/343 sayılı yazı ile çalışma için onay belgesi alınmıştır.

Bulgular

Öğretmen adaylarının Türkçe ders kitaplarında yer alan kök değerlerin etkililiğine ilişkin algıları incelendiğinde görüşlerin, iki alt kategori altında toplandığı görülmektedir. Bu nedenle görüşler, *etkili olma* ve *etkili olmama* biçiminde kategorize edilmiştir. Araştırmada ilk olarak Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin kök değerlerin

kazandırılması sürecinde etkili olduğu düşüncesini paylaşan öğretmen adaylarının görüşleri analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin kök değerlerin kazandırılmasında etkili olarak görülmesi

| Kategori | Kod | f | % |
|----------------|---------------------------|----|-------|
| İlişkilendirme | Değer ile bütünleşik konu | 12 | 17,91 |
| | Gündelik yaşam | 7 | 10,44 |
| | Farklı metin türleri | 2 | 2,98 |

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin kök değerlerin kazandırılmasında etkili olduğunu düşünen öğretmen adaylarının görüşleri “İlişkilendirme” kategorisi altında birleştirilmiştir. İlişkilendirme kategorisine yönelik cevaplar incelendiğinde; öğretmen adayları, Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin %17,91 oranıyla en çok “değer ile bütünleşik konu” ile ilişkilendirildiğini belirtmişlerdir. Burada sözü edilen, metinlerde sadece kök değeri anlatan bir konunun yer almasıdır. Bununla birlikte öğretmen adayları, metinlerin %10,44’ünün “gündelik yaşam” ile, %2,98’inin “farklı metin türleri” ile ilişkilendirildiği görüşündedirler. Bulgulara ilişkin öğretmen adaylarının görüşlerine yazılan ifade biçimiyle aşağıda yer verilmiştir.

ÖA32: “Günlük hayattan izler taşıdığı, hayatla ilişkili hikâyeler ve metinlere yer verdiği için öğrenciler güdüleniyor. Bu kavramların bizler için neden gerekli olduğu anlatılıyor. Ayrıca metinler tarihle ilişkili ve hep duydukları tarihî olaylar bu kavramlarla bütünleştirilip anlamalarını kolaylaştırıyor.” (Değer ile bütünleşik konu- Gündelik yaşam)

ÖA13: “Bence etkili olmaktadır. Çünkü çocuk bu kavramların tek başına ne olduğunu ayırt edemez. Metinlerde bu kavramların hayatta ne şekilde var olduğunu öğrencilere gösteriyor. Öğrenciler çıkarımda bulunabiliyor.” (Gündelik yaşam).

ÖA59: “Metinlerde yer alan değerler kazanılmaktadır. Örneğin bir metinde saygı ve sevgi değeri büyüklere saygı duyulmalı, küçüklere sevgi gösterilmeli şeklinde yer alıyor ve bu değerlere uyulmadığında onlara ders verecek nitelikte olaylar mesela fabllarla anlatılıyor. Bu da çocuğun dikkatini daha çok çekiyor.” (Farklı metin türleri)

ÖA32: “Karakterler ilgi çekici ve onların hayatlarından olduğu için öğrenmeleri kolaylaşıyor. Fabl, masal tarzı ilgilerini çeken metinler de daha iyi kavramalarına yardımcı oluyor. Metinlerdeki görseller ilgi çekici olduğundan etkili bir öğrenme sağlıyor.” (Farklı metin türleri)

Araştırmada ikinci olarak Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin, kök değerlerin kazandırılmasında etkili olarak görülmediğini ifade eden öğretmen adaylarının görüşleri analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin kök değerlerin kazandırılmasında etkili olarak görülmemesi

| Kategori | Kod | f | % |
|-----------------------|--|----|-------|
| Yansıtma/Bulunma | Değerlerin yüzeysel olarak ele alınması | 26 | 38,80 |
| | Değerlerin tanım olarak yer alması | 11 | 16,41 |
| | Değerlerin tek bir bakış açısıyla ele alınması | 10 | 14,92 |
| | Değerlerin sözlü anlatımla ele alınması | 8 | 11,94 |
| İçerik ve Biçimsellik | Çocuk yaş ve düzeyine uygun olmaması | 13 | 19,40 |

| | | | |
|----------------|---|----|-------|
| | Biçimsel özelliklerinin uygun olmaması | 13 | 19,40 |
| | Nitelikli olmaması | 11 | 16,41 |
| | Çeşitli etkinliklerle desteklenmemesi | 16 | 23,88 |
| | Gündelik yaşamla ilişkilendirilmemesi | 15 | 22,38 |
| İlişkilendirme | Özümsenmemesi | 13 | 19,40 |
| | Metinler arası okumaya elverişli olmaması | 9 | 13,43 |
| | Bireyin kültürü ile uyuşmaması | 4 | 5,97 |
| | Öğretmen | 19 | 28,35 |
| Desteklenmeme | Aile | 8 | 11,94 |
| | Çevre | 4 | 5,97 |

Tablo 3 incelendiğinde Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin kök değerlerin kazandırılması hususunda etkili olarak görülmediğini ifade eden öğretmen adaylarının görüşleri dört kategoride toplanmıştır. Bunlar sırasıyla “Yansıtma/Bulunma”, “İçerik ve Biçimsellik”, “İlişkilendirme” ve “Desteklenmeme” olarak ifade edilmiştir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinleri “Yansıtma/Bulunma” kategorisi altında ele alınan görüşler incelendiğinde en yüksek yüzde oranı %38,80 ile “değerlerin yüzeysel olarak ele alınması” görüşü dikkat çekmektedir. Ardından sırasıyla %16,41 oranı ile “değerlerin tanım olarak yer alması”, %14,92 oranı ile “değerlerin tek bir bakış açısıyla ele alınması”, %11,94 oranı ile “değerlerin sözlü anlatımla ele alınması” görüşlerinin yer aldığı görülmektedir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinleri “İçerik ve Biçimsellik” kategorisi altında ele alınan görüşler incelendiğinde en yüksek oranı %19,40 ile “çocuk yaş ve düzeyine uygun olmaması” ve “biçimsel özelliklerinin uygun olmaması” görüşlerinin yer aldığı görülmektedir. Bu kategoride %16,41 oranı ile “nitelikli olmaması” görüşünün de paylaşıldığı söylenebilir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinleri “İlişkilendirme” kategorisi altında ele alınan görüşler incelendiğinde en yüksek oranı %23,88 ile “çeşitli etkinliklerle desteklenmemesi” görüşünün yer aldığı görülmektedir. Ardından sırasıyla %22,38 oranı ile “gündelik yaşamla ilişkilendirilmemesi”, %19,40 oranı ile “özümsenmemesi”, %13,43 oranı ile “metinler arası okumaya elverişli olmaması” ve %5,97 oranı ile “bireyin kültürü ile uyuşmaması” görüşlerinin yer aldığı gözlenmiştir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinleri “Desteklenmeme” kategorisi altında ele alan görüşler incelendiğinde en yüksek oranı %28,35 ile “öğretmen” tarafından desteklenmediği için değerler eğitiminin etkili olamadığı belirtilmiştir. Bu görüşü takiben %11,94 oranı ile “aile” ve %5,97 oranı ile “çevre” tarafından da desteklenmesi gerektiğine ilişkin görüşler paylaşılmıştır. Bulgulara ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri yazılan ifade biçimiyle aşağıda sunulmuştur.

ÖA4: “...kitaplardaki metinlerde bu kök değerinin üstünde çok fazla durulmamaktadır. Anlatılanlar günlük yaşam ile çok fazla pekiştirilmemektedir. Ve bu kök değerlere sadece belirli bir yönden bakılmaktadır. Örneğin ‘yardımseverlik’ değerinde, genellikle hikâyelerde bir kişi başka birine yardım ettiğinde ödüllendiriliyor (çikolata, şeker, vs veriliyor). Aslında yardımseverlik karşılıksız yapılan bir değer olmasına rağmen bu olay ile değer yanlış anlaşılıyor. Yani hikâyelerde değerler sürekli kalıplaşmış olarak kullanılıyor. Ve sevginin, saygının, paylaşmanın hep aynı örneklerini görüyoruz.” (Yansıtma/Bulunma- Değerlerin yüzeysel olarak ele alınması)

ÖA12: “Metinleri incelediğimizde çocukların seviyesine göre değiller. Bazı metinler çok uzun, bazı metinlerde ise verilmek istenen ana fikrin dışına çıkmış şekilde. Çocuğun metni aynı anda okuyup yorumlaması çok zor hâle gelebiliyor. Metinler bazen üç, dört sayfaya kadar uzayabiliyor. Bu da çocuğun metinden kopmasına ve dikkatinin dağılmasına yol açabilir.” (İçerik ve Biçimsellik- Çocuk yaş ve düzeyine uygun olmaması)

ÖA15: “İncelediğim kadarıyla metinler bazen kısaltıldığı, sadeleştirildiği ya da yarıda kesildiği için anlatılmak istenen düşünceyi tam aktaramıyor.” (İçerik ve Biçimsellik- Biçimsel özelliklerinin uygun olmaması)

ÖA15: “... Seçilen metinleri yaş seviyesine uygun bulmadığım oluyor. Bazen verilen bir şiirde çok fazla söz sanatına yer veriliyor. ... Bazı metinlerin de fazla basit kaldığını –özellikle 4.sınıflar için- düşünüyorum.” (İçerik ve Biçimsellik- Çocuk yaş ve düzeyine uygun olmaması)

ÖA45: “...Ayrıca farklı bakış açıları geliştirmelerini zorlaştırıyor. Metinlerde anlamını bilmedikleri kelimeler mevcut.” (Yansıtma/Bulunma- Tek bir bakış açısıyla ele alınması, İlişkilendirme- Özümsememesi)

ÖA54: “Değerler eğitimi için öğrencilerin kendisini en rahat hissettikleri yerde bu eğitimin verilmesinin daha uygun olduğunu düşünüyorum. Yani dışarıda, doğada, okul bahçesinde ders işlenebilir. Öğrencilerle ele alınan konu, kendisine ya da çevresindeki insanlara yöneltilebilir, tartışılabilir. Çevresindekilerin desteğiyle yaşantılarından örnek vermesi istenebilir.” (İlişkilendirme-Gündelik yaşamla ilişkilendirilmemesi, Desteklenmeme- Çevre)

ÖA45: “...Öğretmenler bu metinleri anlatırken genelde düz anlatım yöntemini kullanıyor ve öğrenciler pasif kalıyor.” (Yansıtma/Bulunma- Değerlerin sözlü anlatımla ele alınması)

ÖA18: “Aslında metinlerle bu değerlerin kazandırılabilceğini değil, yalnızca sözcük anlamı olarak öğretilabileceğini düşünüyorum. Yani öğrenci, ‘Adalet nedir, sorumluluk nedir, saygı nedir? bilecek.’ Fakat uygulamaya geldiğinde sınıf ortamı ve öğretmenle olan ilişki buna el vermiyorsa sıkıntı yaşanacaktır. Bu konuda öğretmenin, metinlerden daha çok etkili olacağını düşünüyorum. Öğretmen sınıf içinde bu değerlerin uygulanmasına fırsat vermelidir.” (Yansıtma/Bulunma- Değerlerin tanım olarak yer alması, Desteklenmeme- Öğretmen)

ÖA39: “... Metnin resimleri de bazen içerikle uyumlu değil. Metnin etkinlikleri çocukları düşündürmekten uzak ezberci öğretime yönlendiren nitelikte. Öğrencileri düşündürmekten çok, sadece yanıtı metnin içinde bulunan sorular sorulmakta.” (İçerik ve Biçimsellik- Nitelikli olmaması, İlişkilendirme- Çeşitli etkinliklerle desteklenmemesi)

Araştırmada üçüncü olarak öğretmen adaylarının derslerde kök değerlerin nasıl aktarılabilceğine yönelik görüşleri analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Öğretmen adaylarının, derslerde kök değerlerin nasıl aktarılabilceğine yönelik görüşleri

| Kategori | Kod | f | % |
|--------------------------|-----------------------------|----|-------|
| Okuma Öncesi Etkinlikler | Dinleme/ izleme çalışmaları | 17 | 25,37 |
| | Örnek olay | 17 | 25,37 |
| | Rol oynama ve doğaçlama | 17 | 25,37 |
| | Zihin haritası oluşturma | 15 | 22,38 |
| | Sokratik tartışma | 13 | 19,40 |
| | Görsel okuma | 12 | 17,91 |
| | Gösterip yaptırma | 8 | 11,94 |
| | Uygulamalı çalışma | 5 | 7,46 |

| | | | |
|---------------------------|---|----|-------|
| | Eğitsel oyun | 5 | 7,46 |
| | Yaratıcı yazma | 20 | 29,85 |
| | Sanatsal etkinlikler (resim, kolaj vb.) | 17 | 25,37 |
| | Rol oynama ve doğaçlama | 16 | 23,88 |
| Okuma Sonrası Etkinlikler | Uygulamalı çalışma | 14 | 20,89 |
| | Dinleme/ izleme çalışmaları | 13 | 19,40 |
| | Sokratik tartışma | 11 | 16,41 |
| | Eğitsel oyun | 5 | 7,46 |
| | Gezi- gözlem | 3 | 4,47 |

Tablo 4 incelendiğinde öğretmen adaylarının derslerinde kök değerleri öğrencilere ne tür çalışmalarla aktarabileceğine yönelik görüşlerin “okuma öncesi etkinlikler” ve “okuma sonrası etkinlikler” olmak üzere iki kategoride toplandığı görülmektedir. Bunlar arasında okuma öncesi etkinlikler kategorisinde en çok %25,37 oranıyla “dinleme/izleme çalışmaları”, “örnek olay”, “rol oynama ve doğaçlama” uygulamalarının sınıf içi etkinlikler olarak gerçekleştirilebileceği görüşü paylaşılmıştır. Ardından sırasıyla %22,38 oranı ile “zihin haritası oluşturma”, %19,40 oranıyla “sokratik tartışma”, %17,91 oranıyla “görsel okuma”, %11,94 oranıyla “gösterip yaptırma”, %7,46 oranıyla “uygulamalı çalışma” ve %7,46 oranıyla “eğitsel oyun” uygulamalarına yer verilebileceği görüşleri paylaşılmıştır.

Okuma sonrası etkinlikler kategorisinde ise en çok %29,85 oranıyla “yaratıcı yazma” çalışmalarına yer verilebileceği ifade edilmiştir. Ardından sırasıyla %25,37 oranıyla “sanatsal etkinlikler”, %23,88 oranıyla “rol oynama ve doğaçlama”, %20,89 oranıyla “uygulamalı çalışma”, %19,40 oranıyla “dinleme/izleme çalışmaları”, %16,41 oranıyla “sokratik tartışma”, %7,46 oranıyla “eğitsel oyun” ve %4,47 oranıyla da “gezi-gözlem” çalışmalarına yer verilebileceği örneklerle öğretmen adayları tarafından ifade edilmiştir. Öğretmen adaylarının görüşlerinden birkaçı doğrudan ifade edildiği gibi aşağıda sunulmuştur.

ÖA59: “... daha sonra öğretmen, ‘Çocuklar, şimdi size bir görev vereceğim. Hayat bilgisi dersinde fasulye nasıl çimlenir öğrenmişsiniz. Herkes eve gidince fasulye çimlendirecek ve bir hafta sonra onu sınıfa getireceksiniz. Bu fasulye artık sizin sorumluluğunuzda. Unutmayın ve onu ihmal etmeyin.’ diyerek metinde ele alınan sorumluluk değerini uygulamalı bir çalışma ile pekiştirmiş olurum.” (Okuma sonrası etkinlikler -Uygulamalı çalışma)

ÖA9: “Yardımlaşmak konulu bir örnek kurgularım, bunu dijital bir hikâye haline getirebilme imkânım varsa hikâyeyeleştirip öğrencilerime izletebilirim. ...Belirli yerlerinde durdurup sorular sorabileceğiniz bir hikâyeye olabilir. ‘Siz olsaydınız ne yapardınız?’ gibi sorular yöneltirim. ... Hikâyeye bittikten sonra da tartışmaya sevk edecek farklı sorular yöneltebilirim. Sonra da bir drama etkinliği planlarım. ...sınıfı gruplara böler, farklı durumlar veririm. Kura ile bu rolleri çekmelerini isterim. Gruplar önce ellerindeki kartta yazarlarla ilgili bir canlandırma yaparlar, sonra yazma çalışmasıyla kurguyu farklılaştırarak hikâyeyi yeniden canlandırırlar.” (Okuma öncesi etkinlikler- Dinleme/izleme çalışmaları, Örnek olay) (Okuma sonrası- Rol oynama ve doğaçlama, Yaratıcı yazma)

ÖA46: “Metnin ana fikrinden yola çıkarak önce adaletli olmanın neden önemli olduğu, adaletli olunmadığı zaman nelerin yaşanabileceğini sorar, tartışma ortamı yaratır, adaletin önemini kavramalarını sağladım. Sonra da sınıfı öğrenci sayısına göre gruplara ayırır, onlara bir durum verirdim. Bu olayda bir grubun olay karşısında adaletli diğer grubun adaletsiz

davrandığını belirtirdim ve canlandırmalarını isterdim. Olayın her iki açıdan nasıl gerçekleştiğini görmelerini sağladım.” (Okuma öncesi etkinlikler- Sokratik tartışma, Rol oynama ve doğaçlama)

ÖA15: *“Okuduğum bir yazıda iki tane saksı çiçeğinden birine bir ay boyunca güzel sözler söylenip güzel davranılıp bakıldığı ifade ediliyordu. Diğerinin aynısı olan ama başka saksıdaki çiçeğe ise her gün kötü sözler söylenmiş, yapraklarına vurulmuş, sarsılmış. Bu deneyin sonuçlarına göre bir ayda bile değişim fark ediliyormuş. Bu deneyi Türkçe dersinde sevgi, saygı, dostluk gibi kök değerleri kazandırmaya çalışırken uygulamayı düşünebilirim.” (Okuma Sonrası Etkinlikler – Uygulamalı çalışma)*

ÖA13: *“...Metin okuma çalışmasından sonra öğrencilerden sorumlulukla ilgili bir slogan bulmalarını ve bunu yazmalarını isterdim. Sınıfı 5 gruba ayırırdım ve her gruba büyük fon kartonlardan dağıtırdım. Bu kartonlara buldukları sloganla ilgili bir de resim yapmalarını isterdim. Her grup bitirdikten sonra sınıfta bunları sunmalarını isterdim.” (Okuma Sonrası Etkinlikler- Yaratıcı yazma, Sanatsal etkinlikler)*

ÖA19: *“...Mevcut şartlar altında sosyal deney olarak tasarlanmış saygı kök değerinin ve aynı zamanda zıt tutumların yer aldığı bir video izletirdim. Böylece söz konusu değerın önemini daha iyi kavramış olurlardı. Daha sonra onların da başından geçen ya da tanık oldukları benzer olayları dinlerdim.” (Okuma Öncesi Etkinlikler- Dinleme/izleme çalışmaları, Örnek olay)*

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma, sınıf öğretmeni adaylarının bakış açısıyla ilkökul Türkçe ders kitapları metinlerinde yer alan ve kök değer olarak ifade edilen değerlerin etkililiğine ilişkin algılarını, kimi eksikler ve yeterlilikler bağlamında değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda görüşlerine başvurulmuş öğretmen adaylarının bir kısmı ders kitaplarında yer alan metinleri, kök değerlerin aktarımında etkili bulmuş bir kısmı ise eksiklikler olduğunu gerekçeleriyle ifade etmişlerdir. Arıcı'nın (2018) da ifade ettiği üzere edebî metinler, bireye kimi değerlerin kazandırılması konusunda çok elverişli materyallerdir. Çünkü metinlerdeki karakterler; karşı karşıya kaldıkları güçlükler, kriz anları ya da fırsatlar gibi kimi durum ve olaylar karşısında farklı eylemlerde ve söylemlerde bulunmakta, dolayısıyla okura bu bağlamda örtük iletiler sunmaktadır.

Alan yazınında Türkçe ders kitaplarına ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde de söz konusu metinlerin çoğunda değerlerin yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır (Belet ve Deveci, 2008; Yılar, 2016). Yapılan araştırma kapsamında ise öğretmen adaylarının görüşleri incelendiğinde katılımcıların bir kısmı ders kitaplarında yer alan bu metinleri, kök değerlerin kazandırılması sürecinde; kimi zaman ele alınan konu özelinde kimi zaman gündelik yaşam örnekleriyle kimi zaman da farklı metin türleriyle öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı görüşündedir. Ancak katılımcıların büyük bir kısmı söz konusu metinlerin yeterli olmadığını bazı gerekçelerle ifade etmiştir. Bunlar arasında; ele alınan değerlerin yüzeysel olarak aktarıldığı, salt tanım olarak yer verildiği, tek bir bakış açısına dayandırıldığı, düz anlatımla öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı yönündedir. Ders kitaplarının oluşturulması sürecinde bazı değerlerin önemsendiği bazı değerlere ise olması gerekenden az ya da hiç yer verilmediği Yılar'ın (2016) araştırmasında da dile getirdiği bir ifadedir. Aynı zamanda öğrenci yaş ve düzeyine uygun olmayan gerek biçimsel açıdan gerekse nitelik açısından metinlerin istenilen düzeyde olmadığı da öğretmen adaylarınca vurgulanmıştır. Metinlerle ilişkili etkinliklerde eksiklikler görüldüğü için değerler bilgisi ediniminde de eksiklikler yaşandığı, her öğrencinin farklı ilgi, ihtiyaç ve yeteneklere sahip olduğu inancı ile etkinliklerin çeşitlendirilmesi gerekliliğine de dikkat çekilmiştir. Gündelik yaşamla ilişkilendirilmeyen, bu nedenle de

okur tarafından özümsemesi güç, aynı zamanda da metinler arası okumaya elverişli olmayan metinlerin yer aldığı belirtilen görüşler arasındadır.

Kimi metinlerin bireyin sahip olduğu kültürü ile uyum sağlamadığı, söz konusu metinlerin sadece okuma çalışması ile değil; öğretmen, aile ve çevre desteği ile öğrencilere kazandırılmasının daha doğru olacağı görüşlerde vurgulanmıştır. Coşkun ve Derse'nin (2021) çalışmalarında vurguladığı hususlardan biri olan değerler eğitiminin tek başına ders kitaplarındaki metinlerle verilemeyeceği konusu, okul, öğretmen ve veli iş birliği ile başarının sağlanacağı yönündedir. Kişilik gelişiminin en önemli kısmının çocukluk dönemlerinde atıldığını ve beş yaşa kadar tamamlandığını ifade eden Ulusoy ve Dilmaç (2012), çocukların değerlerle ilk tanışıklığının da aile bireyleri aracılığıyla gerçekleştiğini söyler. Dolayısıyla bu ifade öğretmen adaylarının görüşlerini de desteklemektedir. Buna karşın değerler eğitiminde okulun ön planda olmasının nedenini Hökelekli (2013), aile yaşantısında yeteri kadar değerler eğitimi almayan öğrenciler olduğu görüşü ile açıklamaktadır. Bu durum çaresizce değerler ediniminin örgün eğitim kurumları olan okullarda öğrencilere kazandırılması gerekliliğinin de altını çizmektedir. Newmann (1991) ise kaliteli bir eğitim öğretim sürecinde, öğretim ve öğrenmenin sadece bilginin aktarılması ve alınması olarak algılanmaması gerektiğine dikkat çeker. Bu süreçte öğretmen ve öğrencilerin hem sosyal ve entelektüel açıdan hem de duygusal, ruhsal ve ahlaki açıdan birtakım gelişimsel ihtiyaçları bulunmaktadır (Lovat ve Toomey, 2007). Dolayısıyla aslında değerler eğitimi tüm pedagojinin merkezinde yer almakta, öğrencilerin öğrenmeye ilişkin ihtiyaç ve kapasitelerine de en uygun biçimde karşılık verebilme potansiyeline sahip olabilmektedir. Sözü edilen kaliteli öğretim ve değerler eğitimi arasındaki sinerji, hem hangi şekilde olursa olsun değerler eğitiminin etkinliğini hem de kaliteli öğretimin kendisinin daha da zenginleştirilmesi açısından faydalı bir şekilde değerlendirilmelidir (Lovat ve Clement, 2008).

Harris (1991) değerler eğitiminin başarısının; her zaman etkin çalışan öğretmene bağlı olduğunu, aynı zamanda güçlü kültürel bir içeriğin ve yönetimin liderliğinin de göz ardı edilmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere öğretme-öğrenme sürecinde öğretmenlerin, ne sıklıkla uygulamalara yer verdiklerinin araştırılması önemlidir. Öğretmen adayları, mesleki yaşantılarında kök değerlerin öğrencilere kazandırılması sürecinde sadece Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerden yararlanılmaması gerektiğini, ele alınan kök değerlerin farklı etkinlik, uygulama, teknik ve stratejilerle çeşitlendirilerek desteklenebileceği görüşünü belirtmişlerdir. Bu çeşitlilikler kimi zaman okuma öncesi kimi zaman da okuma sonrası etkinlikler olarak belirtilmiş ve belgesel, animasyon, öz yaşam öyküsü gibi dinleme/izleme metni, örnek olay, rol oynama ve doğaçlama çalışmaları, zihin haritası oluşturma, sokratik tartışma, görsel okuma, gösterip yaptırma, uygulamalı çalışmalar, eğitsel oyun, yaratıcı yazma çalışmaları, sanatsal etkinlikler ve gezi-gözlem çalışmaları ile örneklenmiştir.

Oğuz- Namdar vd. (2021) toplumsal değişimin takip edilmesi güç olan bu dönemlerde eğitimde yaratıcı drama uygulamaları ile katılımcı özelinde değerlerin içselleştirebileceğini, bireylerin özgün ve yeni düşünceler üreterek yetiştirilmesinde önemli bir işleve sahip olabileceğini ifade etmektedirler. Dolayısıyla öğretmen adaylarının öğrencilerle gerçekleştirilecek etkinlik planlarında yaratıcı drama çalışmalarına ve yaratıcı dramanın tekniklerinden biri olan rol oynama ve doğaçlama tekniğine önem vermeleri değerli görülmektedir. Yiğittir ve Öcal (2011) da çalışmalarında öğretmenlerin özellikle tarih ders konularında değerlere ilişkin ele alınan kavramların öğretiminde örnek olay, belgesel ve film izleme, tarihî yer ve müzeleri gezme gibi farklı öğretim uygulamalarını gerçekleştirdiklerini ifade etmektedirler. Balcı ve Yanpar Yelken'in (2013) çalışmasında

belirtilen husus ise öğretmenlerin değer öğretimi için en etkili buldukları yöntemin örnek olay incelemesi olduğu yönündedir.

Öğretmen adaylarının görüşlerinde ifade ettiği öğretmen destekli ve öğretmenin rol model olduğu eğitim öğretim süreçleri, değerler eğitiminin başarısına katkı sunacaktır. Bu noktada değerler eğitimi kapsamında önemle vurgulanması gereken unsurlar; öğretmenler ile öğrenciler arasındaki iletişim, öğretmenler vesilesiyle öğrencilerin sahip olacağı entelektüel bakış açısı, düşüncelerini aktarabilme yeteneği ve becerilerini yansıtabilme yeterliliğidir ki bu da sürecin daha anlamlı kazanımlarla sonuçlanmasını beraberinde getirecektir (Lovat, 2005).

Kaynaklar

- Arıcı, A. F. (2018). *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü (2. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aydın, E. ve Sulak, S. (2015). Sınıf Öğretmeni Adaylarının “Değer” Kavramına Yönelik Metafor Algıları. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 4(2), 482-500.
- Balcı, A. F. ve Yanpar Yelken, T. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler ve Değer Eğitimi Uygulamaları Konusunda Öğretmen Görüşleri. *Ali Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14(1), 195-213.
- Belet, Ş. D. ve Deveci, H. (2008). Türkçe Ders Kitaplarının Değerler Bakımından İncelenmesi. VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu, 2-4 Mayıs 2008, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 765-773.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Ceyhan, E. ve Yiğit, B. (2004). *Subject Field Textbook Analysis*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Coşkun, H. ve Derse, G. E. (2021). Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi ve Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19(41), 9-35.
- Çeçen, M. A. ve Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi. *Milli Eğitim*, 35(173), 39-49.
- Çelikpazu, E. ve Aktaş, E. (2011). MEB 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Değer İletimi Açısından İncelenmesi. *Turkish Studies*, 6(2), 413-424.
- Demirel, Ö. ve Kiroğlu, K. (2005). *Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dewey, J. (1969). *Moral Principles in Education*. Newyork: Greenwood Press.
- Dönmez, C. ve Yazıcı, K. (2008). *TC. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Eken, N. T. ve Öksüz, H. İ. (2019). İlkokul (1-4) Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâye Edici Metinlerin Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Kök Değerler Bakımından İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 384-401.
- Gökkaya, K. (2003). *Sosyal Bilgilere Giriş, Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Sosyal Bilgiler*. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Harris, E. L. (1991). *Identifying Integrated Values Education Approaches in Secondary Schools*. Texas A&M University.
- Hökelekli, H. (2013). *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. Ankara: Timaş Yayınları.

- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kaygana, M., Yapıcı, Ş. ve Aytan, T. (2013). Türkçe Ders Kitaplarında Değer Eğitimi. *International Journal of Social Science*, 7, 657-669.
- Lovat, T. (2005). Values education and teachers' work: A Quality Teaching Perspective. *In National Values Education Forum*, Australian Government Department of Education Science and Training.
- Lovat, T. ve Toomey, R. (2007). *The 'Double-Helix' Relationship between Quality Teaching and Values Education- Emerging Issues for Teacher Educators*. Report on the research undertaken by the Australian Council of Deans of Education for the Department of Education, Science and Training as part of its Values Education Partnerships Project.
- Lovat, T. ve Clement, N. (2008). Quality Teaching and Values Education: Coalescing for Effective Learning. *Journal of Moral Education*, 37(1), 1-16.
- Miles, M. B. ve Huberman, M. A. (1994). *An Expanded Sourcebook Qualitative Data Analysis*. London: Sage Publication.
- MEB (2017). *Müfredatta Yenilik ve Değişiklik Çalışmaları*, Ankara.
- MEB (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*, Ankara.
- Newmann, F. M. (1991) Linking Restructuring to Authentic Student Achievement, *Phi Delta Kappan*, 72(6), 458-461.
- Oğuz-Namdar, A., Aykaç, M. ve Çol, S. (2021). Sınıf Öğretmenlerine Yönelik Drama Etkinlikleriyle Gerçekleştirilen Değerler Eğitimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 16(1), 65-86.
- Özbay, M., ve Karakuş Tayşi, E. (2011). Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(1), 21-31.
- Topal, Y. (2019). Değerler Eğitimi ve On Kök Değer. *Mavi Atlas*, 7(1), 245-254.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2012). *Değerler Eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yalar, T. ve Yanpar-Yelken, T. (2011). Değerler Eğitiminin İyileştirilmesi ile İlgili Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi ve Bir Program Modülü Örneğinin Geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(38), 79-98.
- Yılar, R. (2016). İlettiği Değerler Açısından İlkokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinler Üzerinde İncelemeler. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2).
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2011). Lise Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13 (20), 117-124.